

Viitaten Itä-Uudenmaan Vammaisneuvoston 6.1.2026 antamaan lausuntopalautteeseen omaishoidon tuen toimintaohjeesta.

Lausuntopalaute vammaisneuvostolle

1 Sosiaalihuoltolaki ja virkistysvapaat

Omaishoidon tukea myöntävät viranhaltijat toimivat omaishoitoperheiden omatyöntekijöinä ja myöntävät tarvittaessa omaishoitajalle harkinnanvaraisia, kertaluonteisia lisävapaita tukemaan omaishoitajan jaksamista. Kehitämme omaishoidon tuen palvelua jatkuvasti ja pyrimme tarkastelemaan erilaisia vapaan järjestämisen vaihtoehtoja.

2.1 Omaishoidon hakeminen

Ohjeeseen lisätty tieto, missä ajassa hakijaan ollaan yhteydessä. Ohjeen kohtaan 2.2 on lisätty tieto, missä ajassa palvelutarpeen arvio suoritetaan. Ohjeen kohtaan 2.4 on lisätty tieto, missä ajassa päätös hakemuksesta tehdään.

Hakijaa veloitetaan toimittamaan hakemuksen liitteet määräajassa, jotta saapuneet hakemukset voidaan käsitellä, eikä päätöksiä jää roikkumaan.

Vammaispalveluissa ja ikääntyneiden palveluissa on omat palvelunumerot yhteydenottoa varten sekä mahdollisuus sähköiseen asiointiin. Molemmissa voi asioida sekä suullisesti, että kirjallisesti.

2.2 Hoidettavan palvelutarpeen arviointi

Laki määrittää asioita omaishoidon tukeen, mutta hyvinvointialueet määrittävät omat omaishoidon tuen myöntämisperusteensa. Tästä syystä listaus on erilainen.

Omaishoidon tukea arvioitaessa huomioidaan hakijan kokonaistilanne, jossa tilannetta arvioidaan asiantuntijalausuntojen, kotikäynnin ja tarvittavien muiden selvitysten perusteella. Toimintakykymittareiden käyttö tukee muuta arviointia. Arviointiprosessi on aina yksilöllinen ja tehdään asiakkaan tilanteen vaatimassa laajuudessa.

Asiantuntijalausunnot ovat osana arviointia, mutta eivät yksistään oikeuta palvelun myöntämiseen.

Omaishoidon tukea myönnetään määrärahojen puitteissa ja sen kohdennetaan tukea eniten tarvitseville. Tuen tarvisijoiden määrä ovat kasvussa ja tämä vaatii tuen saamisen rajaamista. Hoidettavan kokonaistilanne määrittää aina palvelun myöntämistä.

2.4 Päätöksenteko

Lisätty toimintaohjeeseen, että hakijan asiat käsitellään nimettömästi.

Laki määrittää palvelutarpeen arvioinnin enimmäiskeston. Mikäli omaishoidon tukea myönnetään, palvelu alkaa hakemusta seuraavan kuukauden alusta lähtien. Omaishoitaja saa tarvittaessa palkkion ja muut edut takautuvasti.

Omaishoidon tuen palvelua tulee hakea, että palvelun myöntämistä voidaan arvioida. Omaishoidon tuen palvelun asiakkailla on alueella yhtenäiset oikeudet erilaisiin tukimuotoihin. Omaishoidon tukea voivat kaikki hakea.

Omaishoidon tuen määrärahoista päättävät poliittiset päättäjät.

Omaishoitoperheisiin ollaan säännöllisesti yhteydessä, sekä aina tarvittaessa. Myös sopimusomaishoitajalla on velvollisuus olla palveluun yhteydessä, mikäli tilanne omaishoitoperheessä muuttuu.

3. Myöntämisperusteet ja hoitoisuusluokat

Omaishoidon tuen palvelun arvioinnissa keskitytään omaishoitajan hoidettavalle antamaan hoivaan ja huolenpitoon. Esimerkiksi vanhanaikaiset sukupuoliroolit ja niistä johtuva kotitöiden epätasainen jakautuminen pariskunnan osapuolten kesken ei yksistään oikeuta omaishoidon tuen palvelun myöntämiseen. Omaishoidon tuen arviointi tehdään aina kokonaisvaltaisesti, asiakkaan tilanteen vaatimassa laajuudessa.

3.1 Omaishoitotilanteen sitovuus

Omaishoidon tukea myönnetään määrärahojen puitteissa ja sen kohdennetaan tukea eniten tarvitseville. Tuen tarvitsijoiden määrä ovat kasvussa ja tämä vaatii tuen saamisen rajaamista. Hoidettavan kokonaistilanne määrittää aina palvelun myöntämistä.

3.2 Myöntämisperusteet lapsilla ja nuorilla

Tuen tarvitsijoiden määrä ovat kasvussa ja tämä vaatii tuen saamisen rajaamista. Hoidettavan kokonaistilanne määrittää aina palvelun myöntämistä.

3.3 Omaishoidon tuen hoitoisuusluokat

Lakisääteinen perusopetus tai esimerkiksi osallistuminen päivätoimintaan eivät vaikuta hoidettavan hoitoisuusluokkaan sitä arvioitaessa.

Omaishoidon tuen palvelussa on kolme (3) hoitoisuusluokkaa, joiden katsotaan olevan tässä tilanteessa riittävät. Korkeimmassa hoitoisuusluokassa hoidettavan avun tarve on erittäin suurta. Korkeimmassa hoitoisuusluokassa omaishoidon palvelua päivitetään vähintään kolmen (3) kuukauden välein, jolloin tuki omaishoitajalle on tiiviimpää. Saattohoitotilanteessa perheellä on yleensä vahvaa tukea myös mm. terveydenhuollon puolelta.

3.4 Lapset ja nuoret -toimintakykymittareiden hyödyntäminen arvioinnissa

Neuropsykiatrisista haasteita kärsivän lapsen ja hänen perheensä tilanteisiin tulisi usein vastata muilla sosiaalipalveluilla, jotka tukevat lapsen kehitystä sekä perheen arkea ja vanhemmuutta erityislapsen kanssa. Nepsylapsen tukemisessa esimerkiksi terapiapalveluiden tuki on tärkeää. Nepsylapsen perhe joutuu mukauttamaan arkeaan monissa tilanteissa, eikä omaishoidon tuki ole palvelu, joka toisi tähän apua perheelle.

Hyvinvointialueellamme on kehitetty nepsylapsille ja -nuorille suunnattuja palveluita. Omaishoidon tuen arviointi tehdään aina kokonaisarviointina, asiakkaan tilanteen vaatimassa laajuudessa. Tuen tarvitsijoiden määrä ovat kasvussa ja tämä vaatii tuen saamisen rajaamista. Omaishoidon tukea myönnetään määrärahojen puitteissa sitä eniten tarvitseville. Hoidettavan kokonaistilanne määrittää aina palvelun myöntämistä.

3.5 Aikuiset- toimintakykymittareiden hyödyntäminen arvioinnissa

Omaishoidon tuen hoitoisuusluokkien määrittelyssä pyritään selkeisiin ja yhtenäisiin myöntämisperusteisiin. Näitä on työstetty vammaispalveluiden sekä ikääntyneiden palveluiden yhteistyönä. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos on ollut mukana kuulemassa toimintaohjeen muutostarpeita. Olemme mukana myös kansallisissa omaishoidon tuen verkostoissa. Omaishoidon tuen hoitoisuusluokista ei tällä hetkellä ole lainsäädännössä kansallisesti yhtenäisiä myöntämisperusteita.

Laki määrittää RAI-mittariston käytöstä osana ikääntyneiden palvelutarpeen arviota. Yhtenäinen mittari täysi-ikäisillä asiakkaille tukee tilanteissa esimerkiksi, kun alle 65-vuotias omaishoidettava on siirtymässä ikääntyneiden palveluihin 65-vuotta täytettyään.

RAI:n ohjeistus velvoittaa osallistamaan asiakasta / omaista arvioinnin tekemisessä. Arviointi tehdään yhdessä asiakkaan / omaisen kanssa. RAI-arviointi on osa palvelutarpeen arviointia. Palvelutarpeen arviossa on mahdollista selvittää asiakkaan asioita myös RAI-arvioinnin aihealueiden ulkopuolelta. RAI-arvioinnista saadut tulokset ja / tai MMSE-testin tulos eivät yksistään oikeuta asiakkaalle esimerkiksi tiettyä omaishoidon tuen hoitoisuusluokkaa. Omaishoidon tuen arviointi perustuu aina yksilölliseen kokonaisarvioon ja mittaritulokset tukevat kokonaisarviointia.

Lisätään linkit mittareiden tarkempiin tietoihin.

5.6 Omaishoidon maksun keskeyttäminen

"Omaishoitajalle ei voida maksaa palkkiota, jos hänellä on lääkärin toteama omaishoitajan tehtäviä estävä tilapäinen tai pitkäaikainen työkyvyttömyys, vaikka omaishoitaja tosiasiallisesti hoitaa hoidettavaansa." Tämä tarkoittaa sitä, että lääkäri on todennut, ettei hoitaja voi toimia omaishoitajana esimerkiksi oman fyysisen rajoitteen vuoksi. Mikäli hoitaja kuitenkin jatkaa hoitotehtäviä, hän on itse vastuussa mahdollisista haittatekijöistä. Näissä tilanteissa hoidettavalle tarjotaan mm. muita sosiaalipalveluita. Työkyvyttömyys ei itsessään estä omaishoitajuutta, mutta lääkärinlausunto kykenemättömyydestä tehdä omaishoitajan tehtäviä katsotaan sellaiseksi asiaksi, ettei omaishoitosopimusta voida tehdä henkilön kanssa ja sillä tavoin vaarantaa tämän terveyttä ja toimintakykyä.

Toimintaohje velvoittaa hoidettavan asumaan Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen kunnassa. Pitkäaikainen oleilu poissa Suomesta ei tästä syystä ole mahdollista. Omaishoitoperheen tukeminen perheenjäsenten ollessa toisessa maassa on myös haasteellista, jos esimerkiksi hoidettavan vointi heikkenee.

Omaishoidon tuen toimintaohje määrittää seuraavasti:

"Omaishoidon tuen myöntämisen edellytyksenä on, että

omaishoitaja auttaa hoidettavaa säännöllisesti ja päivittäin vähintään kahdessa eri hoito-, / ohjaus-, / avustamistilanteessa tai vastaa päivittäin jatkuvasti hoidettavan turvallisuudesta ja hyvinvoinnista.” Tästä syystä omaishoitotilanteen ei voida katsoa olevan riittävän sitovaa ja vaativaa, mikäli esimerkiksi nuori asuu viikot oppilaitoksessa.

6. Omaishoitajalle järjestettävät vapaat

Omaishoidon palvelusetelin sääntökirja määrittää omaishoidon palvelusetelin käytöstä seuraavaa:

”3.3 Palvelusetelin arvo

Palveluseteli myönnetään kotiin annettaviin palveluihin, kuten kotipalvelu, kotisairaanhoido ja tukipalvelut (mm. siivous, vaatehuolto, piha- ja puutarhatyöt, asiointi, saattajapalvelu, virkistys). Palveluseteliä ei myönnetä mm. kampaamopalveluihin, hierontaan, jalkahoitoon ja vas-taaviin hyvinvointipalveluihin. Yksi palveluseteli vastaa yhtä vapaapäivää. Palveluseteli on käytettävissä kuluva kuukauden aikana. Palveluseteleitä ei voi säästää seuraavalle kuukaudelle.” Sääntökirja on hyväksytty Palvelujen järjestäminen -lautakunnassa 19.4.2023 § 40

Omaishoidon tuen toimintaohje määrittää: *”Sairaalahoidon tai kuntoutusjakson katsotaan olevan omaishoitajan vapaata, jos näin on omaishoidon sopimukseen kirjattu.”* Omaishoitajalla on oikeus päättää miten käyttää lakisääteiset vapaansa. Hyvinvointialue voi määrittää tarvittaessa miten vapaa käytetään, mikäli omaishoitajan toivetta on mahdotonta toteuttaa. Näissä tilanteissa käydään aina keskustelua yhdessä omaishoitajan kanssa. Omaishoitajan kanssa voidaan yhdessä sopia, että hoidettavan sairaala- ja kuntoutusjaksot ovat omaishoitajan vapaata, joka **erikseen** kirjataan omaishoidon sopimukseen.

Mikäli omaishoitaja kokee, ettei omaishoidon lakisääteisien vapaiden järjestely tue riittävästi tai aiheuttaa omaishoidettavalle toimintakyvyn heikkenemistä tulee omaishoitajan olla yhteydessä omaan työntekijään ja sopia tämän kanssa muutoksista vapaiden järjestelyissä.

5.3 Omaishoidon tuen palkkion alentaminen

Muokattu kappaletta lausunnon perusteella.

6.1 Sijaishoito toimeksiantosopimuksella

Omaishoitajalla on oikeus päättää, miten ja millaisina hoitojaksoina pitää lakisääteiset vapaansa.

Sijaisomaishoidon palkkio on linjassa omaishoitajan palkkion kanssa. Myös omaishoitajan palkkio on hyvin alhainen hoitajan työtehtäviin ja sitovuuteen nähden. Hyvinvointialueen aluehallitus määrittää sosiaalihuollon palkkiot vuosittain.

7.2. Valmennus ja koulutus

Omaishoidon valmennuksista sekä koulutuksista tiedotetaan omaishoidon tuen palvelun alkaessa, mutta myös palvelun voimassaolon aikana. Syksyllä avattu omaishoidon digipalvelupolku ohjaa käyttäjiä myös näissä asioissa.

8. Palveluista perittävät maksut

"Perittävät asiakasmaksut pitää kertoa omaishoitajalle ja hoidettavalle päätöksessä." Valitettavasti tämä ei ole mahdollista kirjata omaishoitoa koskevaan päätökseen, sillä mahdolliset muut palvelut, joita on käytössä, voidaan myöntää toisilta palvelualueilta, kuin siitä yksiköstä, josta omaishoidontuki myönnetään. Esimerkiksi kotihoidon palvelumaksu määritetään kotihoidossa, ei asiakasohjauksessa, jossa tehdään päätökset omaishoidosta. Mikäli omaishoitaja saa muita sosiaalihuoltolainmukaisia tukipalveluita, palveluista tehdään aina palvelupäätös sekä maksupäätös, jotka ovat muutoksenhakukelpoisia.

"Maksujen alentamisessa ja poistamisessa tulee huomioida todelliset kustannukset laskennallisten kustannusten sijaan. Korkeat asiakasmaksut voivat estää vapaan pitämisen ja hengähdystauon saamisen. Maksujen alentamis- ja poistamispäätösten pitää olla toistaiseksi voimassa olevia, jos tilanne on pysyvä." Maksujen alentamiseen – ja poistamiseen liittyvä laki (asiakasmaksulaki 11§) sekä Itä- Uudenmaan aluehallituksen (11.12.2025, 288 §) hyväksymä asiakasmaksujen

soveltamisohje vuodelle 2026 sisältää ohjeistuksen asiakasmaksujen alentamiselle ja poistamiselle. Tässä asiakirjassa ei valitettavasti voida määritellä ohjeistusta siihen, mitä maksujen alentamisessa- ja poistamisessa tulisi huomioida.